

ÖNCELİKLE HALLEDİLMESİ GEREKLİ BİR KONU: 3

ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI

ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI YALNIZ YURDUMUZDA DEĞİL
ESKİ ESERİ OLAN BÜTÜN ÜLKELERDE OLMAKTADIR.

Arkeolog: Mehmet İ. Tunay

Yurdumuzdan kaçırılan eserlerin geri getirilmeleri ile ilgili bazı çabalar olmuştur. Fakat bu çabaların tarihlerine bir göz atacak olursak, ya geçtiğimiz yüzyılda ya da günümüzden en az 50 yıl evvel yapılmış olduklarını görürüz.

Eserlerin geri getirilmeleri olayları ile ilgili olarak, 20. yüzyılın başında Avusturyalıların Efes'te yaptıkları çalışmalarda buldukları eserler ile Amerikalıların 1910-1914 yılları arasında Manisa'nın Salihli ilçesi, Sart harabelerindeki çalışmalarda buldukları eserleri gösterebiliriz.

Halil Edhem Beyin şahsi gayretleri ile Efes'den giden eserlerin bir kısmı ve Sart'dan giden eserlerin aşağı yukarı tamamı yurdumuza getirilmiş ve İstanbul Müzelerine teslim edilmiştir. Eserler, bu ölmaz insanın şahsi gayretleri ile bugün İstanbul Arkeoloji Müzelerinde teşhir edilmektedir.

Sizlere, yurdumuzdan eser kaçırma şekillerinin en korkuncu olan «Kültepe Tabletlerinin» toplatılmasından ayrıca bahset-

meyi düşündüm. Zira bu şekil, bugüne kadar rastladıklarımızdan çok farklı o nispette de insanlık dışıdır.

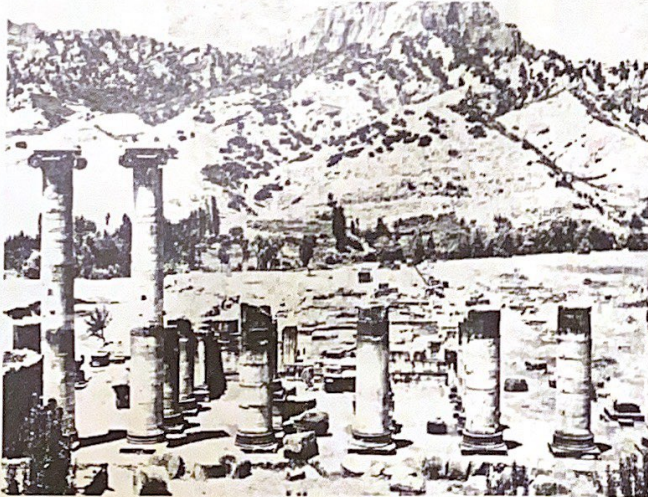
Olay, Cumhuriyetimizin ilânından 2 yıl sonra Kayseri civarındaki Kültepe'de geçer. O günlerde Kültepe'ye bir Çek ilim adamı (!) gelir. Tarihi şehirde çalışmalara başlar. Tabletler bulur. Hepsini alır. Köylü de kendisine tablet getirir. Para verir onları da alır. Derken Kayseri ve çevresinde (Kültepe) Sıtma Hastalığı baş gösterir. İnsanlar birer ikişer ölmeye başlar. Gözü doymamış ilim adamı bu sefer tablet toplamak için kendisine yeni bir yol bulur. Sıtma hastalığının tek ilacı olan kinin'e karşı tablet alır. Yani, kinin tableti verir. Yerine tarihi tablet alır. Bir yandan insanların yaşaması için gerekli olanı verirken diğer yandan da geçmiş tarihimizi katleder. İsmi Hrozny olan bu şahıs bugün lânetle anılmaktadır.

Eski eser kaçakçılığı yalnız yurdumuzda değil eski eseri olan bütün ülkelerde olmakta-

Efes Artemis mabedinde bulunup İstanbul Arkeoloji müzelerinde teşhir edilmekte olan hadım rahip heykelticikleri...

dır. Bunlar içinde Akdeniz memleketleri baş yeri almaktadır. Alınan bütün emniyet tedbirleri yapılan bütün işlemlere rağmen bu iş her gün bir evvelki günden daha hızlı yapılmaktadır.

1910-1914 yılları arasında amerikalılar tarafından kazılan serdar Artemis mabedinin çeşitli yönlerden görünüşü.

maktadır. Örneğin Atina Akropol'ünden bir heykel başının Boston Müzesine kaçırılması olayı; kaçırılış şekli oldukça enteresandır. Bir Amerikan askerî Akropol'de dolaşırken bir heykel başı bulur. Baş torbasının içine atar. Birliğinin gittiği her yerde onu da bir yıl süreyle taşır. Amerika'ya dönüşünde Boston Müzesine çok yüksek bir para karşılığı satır.

Birkaç örnek de İtalya'dan: Bir inşaatın temel hafriyatı sırasında bir çömlekçi deposu bulunur. Depodaki eserlerin hemen hepsi Yunan vazolarıdır. Eserler İtalya'nın kontrol teşkilatına rağmen İsviçre'ye götürülür ve dükkanlarda satılır.

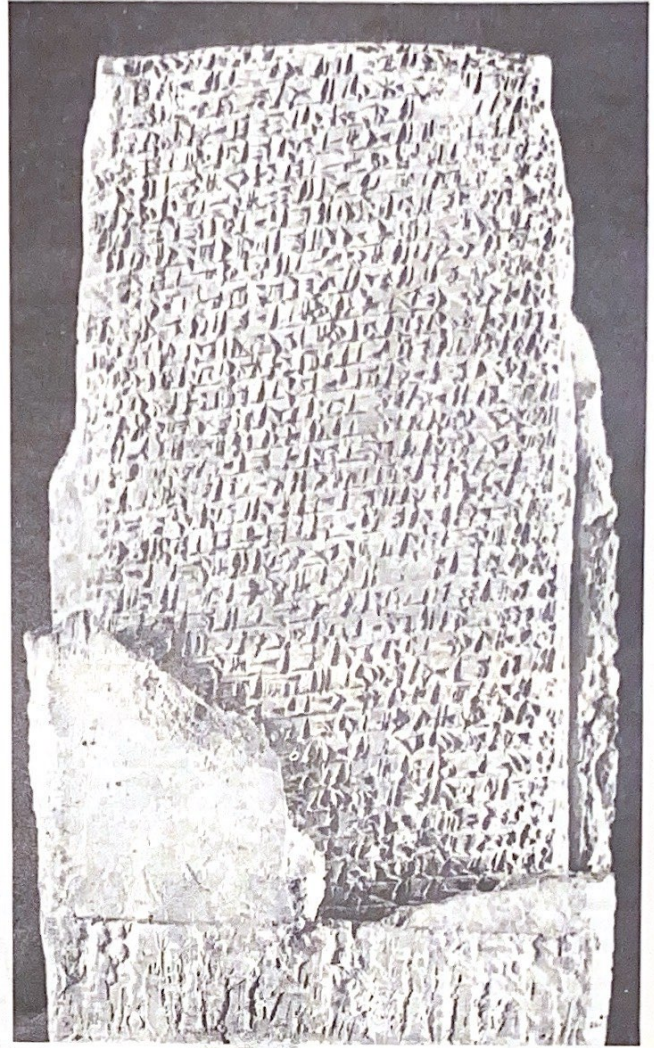
Bir diğeri: Geçtiğimiz yıl Türkiye'den 4 kişilik müze idarecileri grubu Almanya'ya gider. Almanya müzelerini gezerken, Akdeniz dünyasından yeni gelmiş eserler görürler. Eserlerin içinde mermerden yapılmış koskoca bir lahit dikkatlerini çeker. Nereden olduğunu sorarlar. İlgililer de hiç çekinmeden iki ay önce İtalya'dan getirttiklerini söylerler.

Yurdumuzdan ve Akdeniz dünyasından bir kaç örnek kaçırılan eserleri sizlere tanıtmaya çalıştım. Bu arada yine bizimle ilgili oldukça enteresan bir kaçakçılık olayı daha var. Fakat bu sefer içeriden dışarı değil, dışarıdan içeri. Tarihimizde tek yaptığımız kaçakçılık olayı olması muhtemel bu iş. 1851 yılında olur. Türkiye'den gemi ile Amerika'nın Kaliforniyasına bir heyet gider. Dönüşlerinde bazı

eserler getirirler. Geçtiğimiz yıl Türkiye'nin en büyük müzesine bir yazı gelir. Kaliforniya Eyalet Valisi bu olaydan ve kaçırılan eserlerden bahsetmekte ve nerede olduklarını sormaktadır. Fakat eserlerin Türkiye'nin neresinde olduğu bilinmez. Böylece yaptığımız bir tek işte neticesiz kalır. Enteresan olan, esersiz müzelerine eser toplamak için binlerce yıllık tarihimizi talân ettirenlerin kendi kısa tarihleri önündeki hassasiyetleridir.

Yazımı hazırladığım sırada, Sayın Hocam Prof. Dr. Jale İnan'ın konferansında öğrendiğim kaçırılış tarihi eski, farkına varılış tarihi çok yeni olan bir diğer kaçakçılık olayından bahsetmek istiyorum.

Prof. Dr. İnan, 1970 yılı sonunda Burdur'a bağlı tarihi Kremna şehrinde kazılara başlar. Kazılara burada başlamasının nedenlerinden biri de, antik kentnin büyük bir kaçakçılık merkezi olmasıdır. Yaptığı çalışmaları ile ilgili verdiği konferansında çok sayıda heykel bulduğunu ifade eder. Bulduğu eserler içinde dikkatini başsız bir heykel çeker. Araştırmalarını derinleştirir. Neticede heykelin başının Kopenhag Müzesinde olduğunu tespit eder. İlgililere başın Türkiye'ye iadesi hiç olmazsa mülajının gönderilmesi için müracaat eder. Kendisine başı yurdumza geri alabileceklerine dair pek çok şey söylenirse de, bugüne kadar bir işlem yapılmaz. Bu örnek, ileride farkına varılacak yüzlerce den

Günümüzden dört bin yıl önce yapılmış pişmiş toprak çivi yazılı zarflı tablet (Kultepe'de bulunmuştur).

HİKÂYE CEVAPSIZ MEKTUPLAR

Yazan: Dilşad YELKİN

Kıymetli dostum,
Her zamanki gibi kederliyim, neden mi? sorusuna cevap veremiyordum. Buğün sizin anlaşılmaz bir şey yapıyor.

Bugün hafta başı benim için mühim bir gün, gülmeyiniz aziz dostum, küçük hatıralara büyük kıymetler veren hassas bir müzeye sahibim. Bunu her zaman siz de takdirarlardınız. Evet işlerimi bitirdim, kitap okudum, biraz da uyudum fakat öyle bir saat geldiki üzüntü ve heyecandan evde oturamaz oldum.

Arkadaşlara kadar gittim, yine olmadı, sinemaya gideyim dedim vâz geçtim, mektubu burada keşiyordum, dostaya yetiştirmek lâzım. Saygılarımla.

Sema

Aziz dostum,
Çarşamba günü misafirlerim vardı. Bir hayli kalabalık olduk, dans ettiler, eğlendiler, güldüler. Biraz da benimle alay ettiler, ben de onlarla,

güldüm, içimden onlarla alay ettim bilir misin hiç kimsenin anlayamayacağı bir şey yapıyor. Beni fazla romantik buluyorlar. Belki çok eskiden kalmışım veya yâhut duygularım onlara benzemiyor. Bugün yine beklediğim bir şey var gözlerim kapıda belki postacı gelir diyor. Akşam oldu, postacı çoktan işlerini bitirmiş evine gitmiştir bile. Hürmetlerimle.

Sema

Aziz dostum,
Öyle anlaşılmasın insan oldun ki, bazen seni düşünüyorum, ben den çok uzaktasın, evet denizler aşırı, sana yazarmı demistin, duydum ki bulunduğun memleketi geziyor hem de çok eğleniyormuşsun, haklısın yalnız çalışmak olmaz ya, beni sorana bugünlerde yine çok okuyorum, en büyük arkadaşım kitaplarım oluyor, eğer vakit bulursan bana yazarmısın. Saygılarımla.

Sema

Kıymetli dostum,

Nasıl kalbim duracaktı. Oh sorma. Sevinçten tâbi. Saat birdi, kapının zili acı acı çaldı, koştum, postacı: «Oh bilsen o dakikada bana dünyanın en güzel şirin adamını sorasalar muhakkak postacı olduğunu söyledim. Elime bir zarf uzattı, evirdim çevirdim, hayır hayır, sizden değilmiş ne yazık başkasındanmış, üzülmedim desem yalan olur, bilmem ki bu senin yaptığın dostluğa sığar mı?»

Orada ne yapıyorsun, başka dostların var mı? bana yazmaz mısın? ne kadar sevinirdim bilersen.

Sema

Kıymetli dostum;

Üç gündüzenberi hastayım havalar değişti, kışa hazırlık başladı, sonbahar bu ne de olsa kışın müjdecisi

demek. Her evin kapısında kömürler yığılı, ne çabuk günler ve aylar geçiyor. Fakat sen neden susuyorsun âdeta üzüldüğün ve merak ediyorum yoksa hasta mısın, hiç zannetmem. Bulunduğun memleketi tanıdıklar var, fevkalâde mesutmuşsun, buralarını çoktan unutmuşsun bu sana son mektubum. Dur aziz dostum nasıl olsa buna da cevap veremeyeceksin ve ben her an postacıyı beklemekten usandım. Öyle ise neden yazıyorum, oh benimle alay etme benimle konuşmak dertleşmek bende bir ihtiyaç amma ben de senin gibi susacağım. Cevapsız kalan mektuplarıma acıyorum. Hayır hayır sana darılmadım ihtimal mektuplarımla okudun bile. Belki kâğıt sepetine attın bunu da onların yanına gönder. Hoşça kal aziz dostum.

Sema